

ЕКОНОМІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ

Визначено поняття «оборотний капітал». Досліджено, що в умовах ринкової економіки для ефективного управління необхідно формування нормативної бази, яка дозволить здійснювати контроль за матеріальними й фінансовими потоками. Це необхідно для оптимізації рівня запасів, мінімізації оборотного капіталу, вкладеного в ці запаси. Особливості економічного дослідження вказують на необхідність використання змінної й постійної частини оборотного капіталу, а їх витрати й доходи можна класифікувати по центрах відповідальності. Усі ці витрати регулюються на визначеному управлінському рівні.

Определено понятие «оборотный капитал». Исследовано, что в условиях рыночной экономики для эффективного управления необходимо формирование нормативной базы, которая разрешит осуществлять контроль за материальными и финансовыми потоками. Это необходимо для оптимизации уровня запасов, минимизации оборотного капитала, вложенного в эти запасы. Особенности экономического исследования указывают на необходимость использования переменной и постоянной части оборотного капитала, а их затраты и доходы можно классифицировать по центрам ответственности. Все эти затраты регулируются на определенном управленческом уровне.

The concept of «working capital» has been determined. It has been established that in conditions of market economy for efficient management a formation of normative base is necessary, which will permit to carry out the control of resource and financial flows. This is needed for optimization of the stocks level and minimization of the working capital invested thereto. Peculiarities of the economic research point on the necessity of use of variable and constant portions of the working capital, and their expenses and returns can be classified as per the centres of responsibility. All these expenses are adjusted at a certain administrative level.

В умовах ринкової економіки актуальними питаннями стають удосконалювання організації управління процесами виробництва, ефективного використання фінансових, трудових, матеріальних ресурсів. Для вирішення таких завдань керівникам підприємств необхідно контролювати отримані результати за звітний період. При цьому важливим моментом є гарне знання економіки, технології виробництва, фінансів.

Окрім того, для ефективного управління фінансово-господарською діяльністю необхідний пакет методичних документів, що скоротив би витрати на впровадження сучасних методів управління виробництвом і, зокрема, оборотним капіталом. З деяким ступенем умовності можна сказати, що систему управління оборотним капіталом складають три блоки:

1. Теоретичні основи управління, принципові положення системи (концепція).
2. Стратегія управління оборотного капіталу, механізм реалізації.
3. Методи й способи реалізації основних положень.

Можна було б включити в цю систему й засоби реалізації розрахунків, їхню технологію. В умовах розширеного відтворення перехресчуються кілька вузлових проблем управління оборотним капіталом на регіональному рівні. Насамперед, це створення «капіталу» і зв'язане з цим залучення додаткових засобів і ресурсів.

Створення «оборотного капіталу» можна подати як момент праці, що створює засоби виробництва. Слід зазначити, що якщо виробник не особисто створює «оборотний капітал», а купує його, то він витрачає частину своєї праці на виробництво відповідної частини продукції. Дійсно, «капітал» коштує йому визначеної праці.

Основний капітал функціонує в процесі виробництва у споживчій формі в продовження циклів обігу оборотного капіталу (оборотному постійному + оборотному змінному капіталу). Кожен окремий оборот відшкодовує витрачений оборотний капітал як товарний капітал (із сфери виробництва у сферу звертання).

Дійсно, «... перша фаза звертання, $T'-D'$, є загальною для оборотного постійного й оборотного змінного капіталу» [1]. У другій фазі гроші у першому випадку перетворюються у виробничий запас (оборотний постійний капітал). Друга частина залишається лежати як грошовий запас, що поступово витрачається на оплату праці (оборотний змінний капітал). Отже, процес нагромадження «капіталу» являє собою не що інше, як відтворення й удосконалювання засобів виробництва, а «капітал» – енергію виробників, використовувану як працю. Крім того, «капітал» можна ще подати як накопичену волю.

Загальна властивість змінної й постійної частини оборотного капіталу «...і їхня відмінність

від основного капіталу складається не в тім, що їхня вартість, перенесена на продукт, звертається за допомогою товарного капіталу, тобто за допомогою звертання продукту як товару» [1].

Змінний капітал, що обернувся в продовження року, (частина річних витрат) є продуктивно спожитим протягом року.

Терміни «змінні, постійні» застосовуються тоді, коли необхідно охарактеризувати поведження витрат на зміну рівня виробничої діяльності. Однак, якщо вивчати зміни оборотного капіталу, то, напевно, буде більш певним його дослідження з погляду прирістних і граничних витрат і доходів. Інкриментні витрати й доходи є додатковими і виявляються в результаті виготовлення чи продажу додаткових одиниць продукції.

Інкриментні витрати й доходи подібні з маргінальними витратами й доходами. Основна відмінність маргінальних витрат і доходів полягає в одержанні додаткових витрат і доходів на одиницю продукції. Цей вид витрат можна використовувати при збільшенні обсягу виробництва продукції підприємств. При цьому варто враховувати їх як результат зростання обсягу виробництва. Отже, якщо зростають обсяги виробництва, то відбувається зростання оборотного капіталу, збільшення доходів. Для кількісної оцінки оборотного капіталу можна навести «інкриментний оборотний капітал» і «маргінальний оборотний капітал». Причому перший – як додатковий, а другий – граничний. Маргінальний оборотний капітал, у зв'язку з граничним трактуванням, можна також визначити як нормований оборотний капітал. Таке дослідження варто застосовувати й у прогнозних розрахунках.

Витрати й доходи можна класифікувати по центрах відповідальності. Усі ці витрати регулюються на визначеному управлінському рівні. Однак деякі необхідно підрозділяти на регульовані й нерегульовані. Якщо це не робити, то буде досить важко дати оцінку управлінської діяльності менеджера.

Регульовані витрати є предметом регулювання з боку менеджера, сфера відповідальності якого зв'язана із цими витратами. Підрозділ витрат у такий спосіб дозволить провести детальний аналіз витрат, який дозволить дати оцінку показникам ефективного управління оборотним капіталом.

Отже, чим коротше час авансування коштів і більше додана вартість, то це може призвести до зменшення абсолютної величини змінного оборотного капіталу й збільшення річної норми доданої вартості. При цьому товаровиробник повинен прагнути створювати чи здобувати більш ефективні засоби праці.

Для ефективного керування підприємством необхідне формування нормативної бази, що дозволить в автоматизованому режимі здійснювати контроль за матеріальними й фінансовими потоками, а також враховувати власні й позикові засоби.

Здійснення ефективного керівництва може базуватися на застосуванні нормативних методів керування, що є науково обґрунтованими. Західні підприємці давно вважають, що основою для діючого аналізу, оцінки й контролю за отриманими результатами може бути тільки нормативна база по всіх елементах.

Нормативи як економічна категорія можуть бути подані в широкій системі конкретних усільяких параметрів і величин, що регламентують кількісні зв'язки у сфері матеріального виробництва. Крім того, це необхідна міра, за допомогою якої регулюється співвідношення витрат і результатів виробництва.

Нормативне керування можна подати, на наш погляд, як вплив на об'єкт менеджменту норми з метою зіставлення фактичного. Органічно в цю систему вписуються норми запасів матеріальних ресурсів і оборотних коштів. Це необхідно для оптимізації рівня запасів, мінімізації оборотного капіталу, вкладеного в ці запаси.

Формування оборотного капіталу визначається впливом його на кінцеві результати виробництва. З метою визначення його впливу можна побудувати моделі керування виробництва. Для їхньої побудови необхідне перетворення теорії ринку, теорії управління, теорії планування шляхом включення в них окремо узятого оборотного капіталу.

У цьому випадку необхідне зображення економічного управління оборотного капіталу із погляду позитивних результатів управління, неповноцінності управління, негативних результатів управління. Це вимагає розробки системи менеджменту капіталу в процесі ринкових відносин.

Оборотний капітал можна також характеризувати і як фінансову категорію, що відноситься до мобільних активів підприємства. Оборотні кошти залежно від здатності обертатися в гроші, поділяються на повільнореалізуємі (запаси готової продукції, сировини матеріалів), швидкоореалізуємі (дебіторська заборгованість, засоби на депозитах) і найбільш ліквідні (кошти і цінні короткострокові ринкові папери).

Запаси є економічною категорією, що дозволяє визначити їхнє створення по всіх розміщеннях у міру просування до безпосередніх споживачів.

Запаси різних категорій (збутові, виробничі, товарні) мають, як правило, однаковий характер формування. Однак на різних підприємств

вах вони розрізняються за обсягом добових відвантажень, поставань, добовими обсягами виробництва, витратами й інтервалами поставань.

Збутові запаси створюються на видобувних підприємствах: шахтах, рудниках, комбінатах і підприємствах, що їх виготовляють. Збутові запаси необхідні для забезпечення безперервного поставання підприємства-споживачів, великооптових і дрібнооптових баз поставання.

Товарні запаси створюються в товаропровідній мережі. Спеціалізовані бази поставання одержують готову продукцію від підприємств-виготовлювачів у транзитних кількостях і поставляють її споживачам у невеликих обсягах. Вони необхідні для забезпечення безперервного процесу поставання споживачів і є складською формою поставання.

У процесі виробничої діяльності відбувається трансформація окремих елементів оборотних коштів: підприємство купує сировину і матеріали, робить продукцію, а потім продає все. У результаті

утвориться дебіторська заборгованість, що через деякий проміжок часу перетворюється в кошти.

Зменшення витрат може бути засноване на виявленні резервів зниження витрат на виробництво і реалізацію продукції; забезпеченні центрів відповідальності по витратах для оперативного управління формуванням собівартості продукції; виробленню оптимальної величини витрат, планових і нормативних калькуляцій на окремі види продукції. При цьому може бути використана методика, яка базується на розподілі виробничих витрат і категорії маржинального доходу.

БІБЛЮГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии. Т. 2: Процесс обращения капитала // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. 2-е изд. – Т.24. –С. 291, 292.

Надійшла до редколегії 07.07.2005.